

DİL VE YAZILIM YANLIŞLIK VE BİLGİSİZLİKLERİ O KADAR ÇOK Kİ

Yükseİ ÇETİNER

Eski maliye hesap uzmanı

Basılı ve/veya görsel basındaki bilgisizlik ve yanlışlıklar, yazık ki tahmin edilemez bir yoğunluğa ulaştı. Bu denli bozulmanın nedenlerini birkaç açıdan açıklamak mümkün.

İlkin bilgisayar etkisi sayılabilir. Bu konuda, batıdan gelen yabancı dildeki deyim ve anlatımlar dilimize çevrilirken, bir yandan, “kısa” karşılık bulmak, diğer yandan da ülke dilini yeterince bilememekten, araştırıp bilgi edinme zahmetinden kaçınmaktan ötürü çok yanlışlıklar yapılıyor. Örneğin, bir uluslararası belgesel kanalında, “kerpiç”ten habersiz bir çevirmen, “çamur tuğla” deyişini kullanabiliyor.

Türk klasikleri bir yana bırakılıp, güncel yazarların tercüme eserleri okunuyor. Çevirileri yapanların bilgi ve özen eksiklikleri ise ortada.

Günümüzün insanı çok geniş olanaklara sahip. Bunların her biri başlıbaşına bir uzmanlık konusu olacak kadar yaygın ve derin. Çok zaman istiyor içine dalmak ve bir yerlerine ulaşmak. Birden fazlasına daldığında ise insanın kendi dilini doğru ve geniş şekilde öğrenmek için okumaya pek az vakti kalıyor.

Kısaltma merakı da göz ardı edilemeyecek bir başka etmen.

Uzun uzun incelenmesi, irdelenmesi gereken bu hususlar, yazımın doğrudan konusu değil. Bu nedenle kısaca değindikten sonra çokça sergilenen yanlışlara geçmek istiyorum. Bunlar, çeşitli kanallardaki “küçükü büyüklü” sunucuların, muhabirlerin ifadelerinden aktarılmaktadır.

1. Dili Yoksullaştıran Kavramlar

Bir yandan, batı ülkeleri dillerinin nüanslara inen tanımlarından kaynaklanan zenginliğinden dem vurulur iken, diğer yandan mevcut farklılık ifadesi sözcüklerimizi kitap raflarında bırakmak, akıl ve bilimle bağdaşan bir tutum değildir. Ne var ki, toplumun çeşitli katmanlarında hızla yayılan eğilim budur. Bunların önde gelenleri: “bu anda”, “bu noktada”, “bu manada/anlamda”, “adına”, “tamam”, sözcükleridir.

2. Şablon Sözcükler

“İmza atmak”, “start almak”, “düğmeye basmak”, “teslim olmak”, “yerle bir olmak”, “kül olmak”, “masaya yatırmak”, “yol haritası”, “çökertilmek”, “sonuçta”, “açıkçası”, “hayata geçirilmek”, “söz konusu olmak”, “teslim olmak”, “yaşama geçirilmek”, “ifadesini kullanmak” vb.

2.1. Sanki, konuşulan konu çok özel, özellikli, gizlidir de zorunlulukla ya da fedakarlık, kahramanlık yapılarak açık konuşulmaktadır. Açıkçası sözcüğü geçmeyen ifadeler az bulunur.

2.2. Somut, soyut, maddi, manevi **her şeye, herkes** imza atmaktadır. Yapmak, başarmak, gerçekleştirmek gibi sözcükler ve bunların özel anlamları yok sayılmaktadır. Kaldı ki, idari açıdan bakıldığında, imza atmak, yapamı değil, sorumluluğu yükleneni gösterir.

2.3. “**Start almak**” binlerce yarış türünden, yalnızca, bir ikisi için geçerli olduğu gibi; bunlarda da toplu başlamayı değil, ferdi çıkışı kavrar. Üstelik, başlangıçların çoğu yarış olmadığı için “**sıtart**” ile de bir ilişkisi yoktur. “Başlamak” gibi bir maymuncuk var iken her kapıyı levye ile kanırtmanın dil fakirliği dışında nasıl bir gerekçesi olabilir?

2.4. Bir sürecin başlamasının, çoğu kez **düğmeye basılması** ile de bir anlam ilişkisi yoktur. Örneğin, bir dava açılmasının, adli yılın açılmasının, üniversitelerde eğitimin başlamasının ve milyonlarca günlük başlangıçların düğmeye basmakla ne ilişkisi olabilir?

2.5. Medya’nın ev içindeki ve dışındaki mensuplarının sıklıkla kullandıkları deyimlerden birisi de “**teslim olmak**” tır. ABD fırınaya teslim edilir, Avrupa ülkeleri kara teslim edilir, Güney Asya ülkeleri sele teslim edilir. Gerçekte ise kimsenin teslim olduğu, yani ellerini başının üzerine koyup eylemsiz kaldığı yoktur. Herkes önceden uyarılır, elinden gelen tedbirleri alır, önleyici, hafifletici, kurtarıcı çabalarını sürdürür. Bir an önce etkisinden kurtulmak için mücadelesini sürdürür. Ama, bizim dilbazlar, teslim ile eylemi bitirir. Üstelik, yerel bir olgu, tüm ülkeye yaygınmış gibi anlatılır.

2.6. Medyamızın pek çok kahramanı, yanan otomobili de,

patlamada camları kırılan mağazayı ve hatta onun bulunduğu binayı da, yıkılan, devrilen çadırı da “**yerlebir**” ya da “**kül**” eder.

2.7. Üçbeş kişilik çete yakalanır ama ifade “**çökertilme**” dir. Kaplumbağa tutanın, aslan yakalayıp da kafese koyması gibi bir anlatım. Büyük, güçlü, tehlikeli bir örgüt, bir devlet, bir ordu, yaygın ve çok güçlü bir teşkilat için “çökertme” sözcüğü kullanılabilir.

2.8. Dizilerimizde bolca tıbbi ameliyat sahneleri gösterilmesinin sonucu olsa gerek, artık, somut, soyut, küçük, büyük her şey “**masaya yatırılmakta**”. Görüşme, irdelenme, tartışma konusu yapılmı, üzerinde görüşülme gibi deyişler sözlüklerden silinmiş gibidir.

2.9. “**Söz konusu olmak**” deyimini her gün, defalarca, özellikle yol ve hava durumu raporlarında olmuş olmayı ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Örneğin: TEM’de Ataşehir çıkışında yoğunluk söz konusu. Oysa ki söz konusu olmak, geçmiş ve hali ifade ettiği kadar, geleceği de anlatılır. Yani, bir şey söz konusu ise, olması mümkündür, ya olur ya da olmaz.

2.10. “**Ifadesini kullanmak**” kalıbı çok yaygın ve yoğun olarak kullanılıyor. Sanılır ki; eczanedeki ilaçlar gibi raflarda “ifadeler” var. Duruma uygun düşen, raftan çekilip anlatıya iliştilmekte.

3. Aynı Anlamdaki Eski ve Yeni Sözcükleri Artarda Kullanmak

İfadeyi vurgulamak için olduğu bazılarınca ileri sürülen bu eğilimin uygulama örneklerini, yazık ki, devletin en üst kademelerinde yer almış kişilerin konuşmalarında görmek çok olağan. İlk akla geliverenleri: “**Sağlık-sıhhat**”, “**ilgi-alaka**” vb. Bu sözcükler aynı anlamı içeren eski ve yeni sözcüklerdir.

4. Çoğullaştırmalar Sözcük Kıtılığı

Birçok sözcük vardır ki, gelişmiş dillerde olduğu gibi bizde de çoğuldur bu nedenle çoğul takısı eklenemez. “**İthalatlarımız**”, “**İhracatlarımız**”, “**Merhabalar**”, “**Günaydınlar**”, “**Teşkilatlar**”, “**Mühimmatlar**”, “**Ulemalar**” vb.

4.1. İthalat ve ihracat, ithal ve ihraç’ın çoğul şekilleridir. Bir kez daha çoğul takısı kullanmanın izah edilebilir bir yanı yoktur.